DIMENSJONIJIET FL-ISTUDJU LINGWISTIKU

ALBERT BORG

L-istudju ta' l-ilsien ingħata bażi xjentifika għall-ħabta tas-seklu dsatax. Studjużi Ewropej sabu li s-Sanskrit, l-ilsien klassiku ta' l-Iskritturi Vediċi (Indjani), kien jixbah ħafna l-Latin u l-Grieg. Din kienet l-epoka tax-xjenzi storiċi, żmien meta Darwin kien qiegħed jifformula t-teorija tiegħu dwar l-evoluzzjoni ta' l-ispeċi. Il-lingwistika twieldet f'dan l-ambjent intellettwali, u bdiet hi wkoll bħala xjenza storika, interessata fl-evoluzzjoni ta' l-ilsna u fl-oriġini possibbli tagħhom. Il-metodu li bdew iħaddmu l-ewwel Komparatisti bħal Bopp u Schleicher komplew jipperfezzjonawh in-Neo-Grammatiċi, fosthom Brugmann (ara Ivic 1965 u Leroy 1964).

F'din il-fażi l-lingwistika kienet diretta lejn ir-rikostruzzjoni tal-forom ipotetiċi oriġinali li minnhom żviluppaw il-forom fl-ilsna magħrufa. Hekk fl-Akkadiku għandna s-suffis **-t** li juri l-femminil, eż. **xarru** 're' u **xarratu** 'reġina'. Dan is-suffiss insibuh ukoll fl-Ugaritiku, fl-Għarbi u fl-Etijopiku. Iżda fl-Ebrajk u fis-Sirjak jidher biss fl-istat kostrutt tan-nom. F'dawn iż-żewġ ilsna s-suffiss femminil huwa **-â**. Skond Brockelmann (1966) dan il-fenomenu nistgħu nifhmuh bħala żvilupp tal-forma Proto Semitika **-at** li tinbidel **f'-ah,** issir **-a** u tispiċċa **bħala -â.**

Dan l-istudju storiku nistgħu napplikawh fuq iżjed minn livell wieħed ta' analiżi: nieħdu l-livell fonoloġiku. Jekk l-Għarbi Klassiku nqisuh l-oriġini ipotetiku tal-Malti, mit-tqabbil tas-sistemi fonoloġiċi taż-żewġ ilsna jkollna nikkonkludu li s-sistema Maltija tilfet fost ħwejjeġ oħra l-grupp ta' konsonanti msejħin "emfatiċi" (ara Aquilina 1961a u Cowan 1966).

Fuq il-livell morfoloġiku wieħed jistudja l-iżvilupp tal-forom grammatikali (mhux biss il-kliem iżda wkoll dawk l-elementi bħall-affissi u l-partiċelli). Hawnhekk nistgħu nsemmu, per eżempju, l-iżvilupp tal-forom verbali Maltin minn sistema qrib dik li nsibu fl-Għarbi Klassiku. Naraw li minħabba t-telf tal-ħamża l-Malti tilef ir-raba forma (b'sens kawżattiv). Mill-banda l-oħra fil-Malti għandna żvilupp ta' forma sekondarja biż-żieda tal-prefiss **nt-** (il-prefiss **n-** tas-seba' forma miżjud mal-prefiss **t-** tal-ħames u s-sitt forma) eż. **intlemaħ, intgħamel, intresaq, intmesaħ** (Sutcliffe, 1936).

Fuq il-livell sintattiku l-lingwistika storika tistudja t-tibdil fis-sintassi, il-mod li bih l-elementi ta' l-ilsien jingħaqdu f'sekwenzi indipendenti li jissejħu sentenzi (għal definizzjoni rigoruża ara, per eżempju, Bloomfield 1926). Hekk fil-Malti biex infissru r-relazzjoni grammatikali "pussess ta' A minn B" barra mill-istat kostrutt (komuni għall-ilsna Semitiċi) għandna l-innovazzjoni tal-partiċella

"ta'" imqiegħda bejn A u B biex turi l-istess relazzjoni.

Fl-aħħarnett nistgħu napplikaw dan l-istudju għal-livell semantiku. Hawnhekk nistudjaw kif kelma tibdel it-tifsir tagħha (ara l-istudji importanti ta' Aquilina f'dan il-qasam, speċjalment Aquilina 1961b). Ta' min wieħed jiftakar li t-tibdil fil-ġens grammatikali ta' kelma huwa wkoll parti mit-tibdil fit-tifsir ta' dik il-kelma eż. **qalb** u **ras** fl-Għarbi Klassiku huma kliem ta' ġens maskil, waqt li **problema** hija ta' ġens maskil fit-Taljan imma femminili fil-Malti.

Ferdinand de Saussure kien lingwista Neo-Grammatiku li uża l-metodu storiku fit-tiftix lingwistiku. Imma beda jinduna b'dimensjoni oħra li l-lingwistika kienet ittraskurat (ara de Saussure 1971). Bil-preokkupazzjoni tagħhom fuq l-iżvilupp ta' ilsna minn ilsna oħra jew minn oriġini ipotetika (id-dimensjoni storika jew dijakronika) il-lingwisti kienu ħallew barra dimensjoni oħra xejn inqas importanti — dik sinkronika. Kull ilsien fl-aħħar mill-aħħar huwa sistema awtonoma li jservi għall-komunikazzjoni tal-bnedmin bejniethom. Kif taħdem din is-sistema? Kif jiftiehmu bejniethom nies li qed jużaw l-istess ilsien? Kif jingħaqdu ma' xulxin l-elementi li jiffurmaw l-ilsien?

L-istudju sinkroniku wkoll nistgħu napplikawh fuq kull livell ta' analiżi. Fuq il-livell fonoloġiku nistudjaw l-ewwelnett il-karatteristiċi ta' kull element fis-sistema fonoloġika (il-fonemi) kif ukoll ir-relazzjonijiet ta' bejniethom. Hekk fil-każ tas-sistema fonoloġika Maltija nistgħu ngħidu li wħud mill-fonemi konsonantali jinqasmu f'żewġ gruppi: il-konsonanti mleħħna **b, d, g, ġ, v, ż** u dawk bla leħen **p, t, k, ċ, f, s.** Imma barra minn hekk dawn iż-żewġ gruppi ta' konsonanti għandhom relazzjoni preċiża ma' xulxin. Meta konsonanti mleħħna jkollha warajha konsonanti bla leħen, l-ewwel konsonanti ssir bla leħen bħat-tieni waħda eż. **dsatax** (id-**d** tieħu pronunzja bla leħen bħat-**t**); u meta konsonanti bla leħen ikollha warajha konsonanti mleħħna, l-ewwel konsonanti tieħu l-leħen bħat-tieni waħda eż. **kitba** (it-**t** tieħu pronunzja bħad-**d**). (Ara Aquilina 1959, l-ewwel parti). Jekk nieħdu l-fonema **l** naraw li l-konsonanti fis-sistema fonoloġika tal-Malti jinqasmu f'żewġ gruppi: dawk li jassimilaw mal-**l** (il-konsonanti xemxin) u dawk li ma jassimilawx (il-konsonanti qamrin).

Fuq il-livell morfoloġiku nistudjaw il-formazzjoni tal-kliem u ta' elementi oħra grammatikali u kif il-forma tagħhom tinbidel skond il-funzjoni tagħhom fis-sentenza u skond it-tifsir tagħhom, eż. kif nomi maskili jistgħu jsiru femminili, jew kif nomi singulari jsiru plurali; kif verb fil-perfett isir imperfett; kif verb ta' l-ewwel forma jieħu s-seba' forma, eċċ.

Fuq il-livell sintattiku nistudjaw kif l-elementi ta' l-ilsien jingħaqdu f'sentenzi. Ngħidu aħna l-fatt li nom maskil singular jieħu aġġettiv singular b'forma maskili: **raġel twil** waqt li nom femminil singular jieħu aġġettiv singular b'forma femminili: **mara twila.**

Imma għal nomi fil-plural, m'hemmx distinzjoni ta' ġens grammatikali fl-aġġettiv: **rġiel twal, nisa twal.**

Studju sinkroniku fuq il-livell semantiku ma jqisx iżjed it-tibdil fit-tifsir tal-kliem, imma r-relazzjoni bejn il-kliem kollu f'ilsien wieħed mal-univers, jiġifieri "t-tifsir" fih innifsu. Hawnhekk nistabbilixxu gruppijiet ta' kliem li għandhom x'jaqsmu ma' l-ikel, max-xorb, max-xogħol, mal-ġisem, eċċ., u naraw kif kull grupp ikopri bejn wieħed u ieħor l-elementi kollha fl-univers li għandhom x'jaqsmu ma' kull wieħed minn dawn is-suġġetti, u li huma rilevanti għall-kuntest soċjo-kulturali li tintuża fih dik il-lingwa.

Ta' min jinnota fl-aħħarnett li dawn iż-żewġ dimensjonijiet fl-istudju lingwistiku jippermettu diversifikazzjoni notevoli ta' paraguni. Fid-dimensjoni dijakronika, nistgħu nqabblu żewġ fażijiet (jew iżjed) ta' ilsien, eż. il-Latin Klassiku mal-Latin baxx mat-Taljan; jew fażijiet differenti ta' l-Għarbi Letterarju kif insibuh fil-Koran, f'kitbiet medjevali u f'dawk moderni. Wieħed jista' jqabbel ukoll żewġ ilsna li kellhom relazzjoni storika, eż. ix-xebħ bejn l-Isqalli Antik u l-Malti. U fl-aħħarnett żewġ ilsna minn epoki differenti, imma li qatt ma kellhom x'jaqsmu ma' xulxin, jistgħu wkoll jitqabblu bejniethom biex toħroġ iżjed ċara l-istruttura tagħhom, eż. il-Latin Klassiku ma' l-Għarbi Klassiku li t-tnejn għandhom id-deklinazzjonijiet imma ta' l-ewwel għandu sistema ta' sitt każijiet waqt li ta' l-aħħar għandu sistema ta' tlieta.

Fid-dimensjoni sinkronika nistgħu nqabblu grupp ta' ilsna bejniethom li kollha żviluppaw mill-istess għerq, eż. l-ilsna Rumanzi jew id-djaletti Għarab. Wieħed jista' jqabbel żewġ ilsna li ma jiġux minn xulxin imma li b'dan kollu ġew f'kuntatt ma' xulxin, eż. il-Malti u l-Ingliż f'Malta. Bħal fid-dimensjoni storika, żewġ ilsna din id-darba kontemporanji) li m'għandhom x'jaqsmu xejn ma' xulxin jistgħu jitqabblu bejniethom biex wieħed jifhem aħjar l-istruttura tagħhom, eż. l-Ingliż u ċ-Ċiniż li t-tnejn huma tat-tip imsejjaħ "isolating" fejn l-elmenti tal -lingwa jitqiegħdu waħda wara l-oħra mingħajr ma jitilfu l-identità tagħhom (mhux bħalma jiġri f'tip ieħor ta' ilsna, bħalma hu l-Latin, imsejjaħ "inflecting").

Ta min wieħed jiftakar li din il-varjetà ma tfissirx bilfors li tip ta' studju huwa iżjed importanti minn ieħor. L-importanti hu li f'kull tip jitħaddem il-metodu xjentifiku b'mod rigoruż kemm jista' jkun. Il-valur ta' kull studju għandu jitqies fid-dawl ta' l-għanijiet li jimmòtivaw ir-riċerka xjentifika.

Riferenzi

Aquilina, J. 1959. *The Structure of Maltese. A Study in Mixed Grammar and Vocabulary* Malta: The Royal University of Malta.

— 1961a. Some Historical Phonetic Changes of Maltese *Papers in Maltese*

Linguistics Malta: The Royal University of Malta.
— 1961b. A Brief Survey of Maltese Semantics *Papers in Maltese Linguistics* Malta: The Royal University of Malta.
Bloomfield, L. 1926. A Set of Postulates for the Science of Language *Language* 2(1926) 153-64.
Brockelmann, C. 1966. *Grundriss der Vergleichenden Grammatik der Semitischen Sprachen,* Band I. Berlin 1908. It-tieni edizzjoni: Hildesheim: Georg Olms Verlagsbuchhandlung, 1966.
Cowan, W. 1966. Loss of Emphasis in Maltese *J. of Maltese Studies* 3(1966) 27-32.
Ivic, M. 1965. *Trends in Linguistics* The Hague: Mouton.
Leroy, M. 1964. *Les Grands Courants de la Linguistique Moderne* Bruxelles: Presses Universitaires de France.
de Saussure, F. 1971. *Cours de Linguistique Generale* Paris: Payot.
Sutcliffe, E.F. 1936. *A Grammar of the Maltese Language* Malta: Progress Press.

ĠIEH LILL-MONSINJUR P.P. SAYDON

Il-Professur Pietru Pawl Saydon tfakkar fiż-Żurrieq għall-ħidma tiegħu fil-qasam Bibliku u x-xogħol tiegħu għall-Malti, kemm bil-kitbiet tiegħu f'rivisti barranin, u kemm b'kitbiet u attivitajiet oħra hawn Malta.

Fid-19 ta' Marzu 1976, il-Professur Mons. K. Sant qaddes quddiesa għal ruħu fiċ-ċimiterju taż-Żurrieq fl-10.00 a.m. Wara sar ittberik tal-qabar tiegħu, tqiegħdu l-kuruni mill-Għaqdiet taż-Żurrieq, u nqraw ukoll xi siltiet mill-kitbiet ta' P.P. Saydon.

Fil-21 ta' Marzu 1976, imbagħad, twaħħlet lapida mad-dar tiegħu fiż-Żurrieq. F'din l-okkażjoni, sar diskors minn Dun Mikiel D'Amato taż-Żurrieq, kif ukoll diskors ieħor mill-Onor. Anton Buttigieg. L-Iscouts taż-Żurrieq taw sehem ukoll f'din iċ-ċerimonja u daqqew l-Aħħar Tislima lill-istudjuż Malti. Fl-istess okkażjoni ħadu sehem l-Arċipriet u l-Kleru taż-Żurrieq, kif ukoll ħafna nies prominenti. L-organizzazzjoni saret minn Kumitat imwaqqaf b'dan il-għan ta' ġieh.